

دیدگاه‌های کارشناسان در باره شیوه‌های فقرزدایی

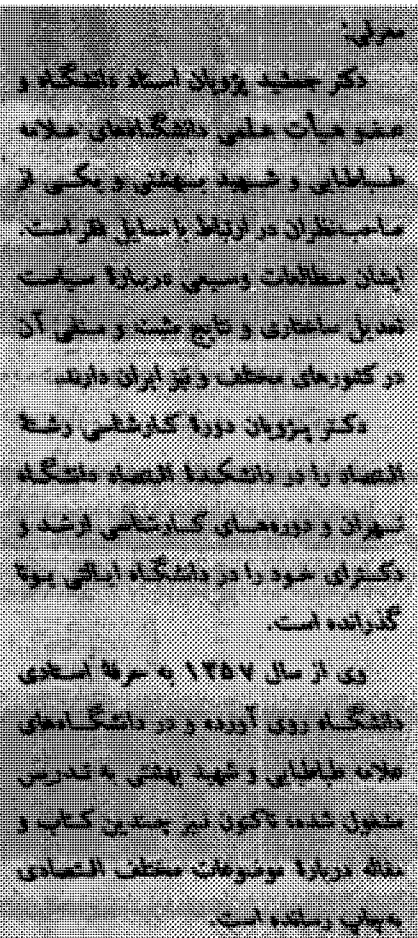
اشاره:

سیاست تعدیل ساختار اقتصادی که از آغاز نخستین برنامه پنج‌ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، به منظور بهبود زیربنای اقتصادی، اتخاذ شد و در برنامه دوم نیز استمرار دارد، بر توزیع درآمدها به زیان طبقات آسیب‌پذیر اثرگذارده است.

زدودن فقر از جامعه اسلامی از برنامه‌های اصلی دولت در سال جاری و سال‌های آتی است.

به منظور بررسی شیوه‌های فقرزدایی، میزگردی با اساتید دانشگاه‌ها و محققین صاحب‌نظر ترتیب دادیم. ماحصل این گفت‌و شنیدها در این گزارش به‌طور مفصل ارائه می‌شود. امید آنکه با طرح نقطه‌نظرات کارشناسی بتوان شیوه‌های مؤثر را در فقرزدایی مطرح کرد.

در این میزگرد یادیدگاه‌های دکتر جمشید پژویان استاد دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی درباره ایجاد نظام مالیاتی و تأمین اجتماعی مناسب برای زدودن فقر، آقای احمد اخوی، مشاور تحقیقاتی مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی درباره راه‌های عملی برای مقابله با فقر و فقرزدایی، آقای رازینی کارشناس ارشد مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی در زمینه تأثیر سیاست‌های بازرگانی بر کاهش رفاه جامعه و آقای عبدالله اصغرزاده دیگر کارشناس ارشد مؤسسه در زمینه امحاء فقر از طریق الگوی مصرف متعادل و متناسب، آشنایی شوید.

مطلبی
 دکتر عطیه پژویان استاد دانشکده و
 عضو هیات علمی دانشگاههای علامه
 طباطبائی و شهید بهشتی و یکی از
 صاحب نظران در ارتباط با سبب فقر است.
 ایشان مطالعات وسیعی درباره سیاست
 تبدیل ساختاری و تابعی شدن و ملی آن
 در کشورهای مختلف و نیز ایران دارند.
 دکتر پژویان دوره کارشناسی رشته
 اقتصاد را در دانشکده اقتصاد دانشگاه
 تهران و دوره های کارشناسی ارشد و
 دکتری خود را در دانشگاه ایالتی یوتا
 گذرانده است.
 وی از سال ۱۳۵۷ به سرفه استادی
 دانشگاه روی آورده و در دانشگاه های
 علامه طباطبائی و شهید بهشتی به تدریس
 مشغول شده. تاکنون نیز چندین کتاب و
 مقاله درباره موضوعات مختلف اقتصادی
 به چاپ رسانده است.

برای جامعه ایران، فقر در حدی
 تعریف می شود که شخص نیازهای
 اساسی و اولیه که سلامت کامل جسم را
 دربردارد، تأمین کند.
 نوع فقر در جوامع شهری و روستایی
 ایران و حتی در استان های مختلف با
 یکدیگر متفاوت است و به میزان
 دسترسی و قیمت کالاها بستگی دارد.
 این مطالب را دکتر پژویان درباره
 تعریف فقر در ایران مطرح ساخت و افزود:
 فقر در جوامع مختلف مانند جامعه هند در
 مقایسه با کشورهای اروپای شمالی، نیز
 متفاوت است.
 وی درباره راه های کاهش فقر اظهار
 داشت: راه های کاهش فقر با تمایز میان
 نقاط شهری و روستایی باید بررسی و
 گزینش شود.
 به عقیده دکتر پژویان، راه کاهش فقر

○ نوع فقر در جوامع شهری و روستایی ایران با توجه به میزان دسترسی و قیمت کالاها در این جوامع متفاوت است.

سیاست و برنامه پرداخت یارانه هدفمند نیز با چند اشکال روبه روست که مهمترین آن شناسایی افراد زیر خط فقر است که معمولاً این شناسایی با خطای زیاد و هزینه فراوانی همراه است.
 وی تصریح کرد که در مرحله نخست باید هزینه و ضریب خطا را پذیرفت و به سراغ پرداخت یارانه هدفمند رفت و سپس به تدریج میزان هزینه و خطای شناسایی را کاهش داد.

وی با اشاره به این مطلب که منابع مالی مورد نیاز پرداخت یارانه هدفمند در حال حاضر با بهره مندی ۸۰ درصد جمعیت شهری که بدان نیاز ندارند، در واقع مهیا می باشد، گفت: با حذف این گروه از فهرست دریافت کنندگان یارانه، منابعی در دسترس خواهد بود که می تواند هزینه شناسایی و پرداخت یارانه به گروه های فقیر جامعه را تأمین نماید.

○ متوسط رشد هزینه مصرف کالاهای اساسی اقشار فقیر در سال ۷۲ نسبت به سال ۶۹ بیش از افراد ثروتمند، ترقی کرد و به این ترتیب وضع فقرا از لحاظ مصرف کالاهای اساسی بهتر شد.

وی درباره کاهش هزینه شناسایی افراد فقیر گفت: علایم اقتصادی / اجتماعی نظیر شغل افراد عائله دار، یا عدم تحصیل فرزندان، می تواند علایم فقر تلقی شود و کار شناسایی فقرا را با هزینه کمتر میسر می سازد. البته با روش های

در جوامع روستایی آن است که اجازه داده شود بهای کالاهای کشاورزی حرکت معقول داشته باشد و دولت احیاناً کنترل بر قیمت در بازار اعمال نکند و اجازه دهد قیمت محصولات کشاورزی راه معقول خود را طی کند.

○ اعمال نظام مالیاتی و تأمین اجتماعی مناسب با توان اقتصاد ملی به گونه ای که به تولید کل لطمه نزنند، بستر مناسبی برای زدودن فقر و اجرای سیاست های اقتصادی مختلف ایجاد می کند. اگر سیستمی بخواهد توزیع درآمد را فدای تولید کند، خود به خود رفاه جامعه را کاهش می دهد.

وی افزود: مطالعات من در جوامع روستایی نشان می دهد که توزیع درآمد در روستاها، مناسبتر از شهرهاست. اگر درآمدی را در بین روستاییان سرریز کنیم، آنها بهتر از شهری ها درآمد را میان خود توزیع می کنند. با این وصف گسترش روند کسوتی بازار محصولات کشاورزی به افزایش رفاه روستاییان منجر می شود و آنان را به بالای خط فقر می برد.

دکتر پژویان با تأکید بر این مطلب که یارانه پرداختی به جمعیت شهری به صورت «یارانه باز» می باشد، اظهار داشت: در حال حاضر اگر ۲۰ درصد جمعیت شهری زیر خط فقر باشند با پرداخت «یارانه باز» در واقع به ۸۰ درصد شهرنشینان نیز که به آن نیاز ندارند، یارانه پرداخت می شود.

وی متذکر شد که یارانه باید هدفمند باشد و به طور مستقیم متوجه کسانی باشد که زیر خط فقر زندگی می کنند.

مددکاری نیز می‌توان این گروه را شناسایی کرد.

دکتر پژویان درباره روش‌های پرداخت یارانه، در صورت شناسایی اقشار آسیب‌پذیر اجتماعی اظهار داشت: دو روش پرداخت نقدی و پرداخت جنسی (غیرنقدی) وجود دارد که هر یک مزایا و معایب مشخصی دارد. به‌طور معمول پرداخت یارانه نقدی بر غیرنقدی برتری دارد زیرا خانوار خود اقدام به خرید مایحتاج می‌کند.

○ آزادسازی قیمت محصولات کشاورزی و عدم کنترل قیمت این محصولات در بازار از سوی دولت، به کاهش فقر در روستاها و افزایش رفاه روستائینان منجر می‌شود و آنان را به بالای خطر فقر می‌کشاند.

در پرداخت یارانه نقدی هنگامی که جامعه با تورم فزاینده روبه‌روست، میزان پرداخت باید به‌طور مرتب تعدیل شود تا تأثیر حمایتی آن ثابت بماند. اما در پرداخت یارانه غیرنقدی انجام تعدیل ضرورت ندارد. با این حال توجه به این نکته ضروری است که چون هدف انتقال کالا یا کالاهایی به مصرف‌کنندگان می‌باشد که دارای فایده خارجی است، باید کالاها در بسته‌هایی انتقال یابد که در بازار تعدیل نشود و برای جلوگیری از این رخداد، پیشنهاد می‌شود که کالای موردنظر به «کالای پست» تبدیل شود. برای مثال اگر شکر سفید در بازار مبادله می‌شود، شکری که به‌صورت یارانه به خانوارهای فقیر داده می‌شود، از نوع شکر قهوه‌ای باشد که تمایل زیادی برای مبادله آن در بازار وجود نداشته باشد.

وی افزود: در پرداخت یارانه نقدی این

امکان وجود دارد که وجوه در مسیر موردنظر صرف نشود. برای مثال اگر به یک خانواده فقیر آموزش بدهیم، این امر برای او و جامعه منفعت دارد، اما اگر هزینه آموزش را به‌طور نقدی پرداخت کنیم، احتمال دارد که وجوه نقدی صرف آموزش نشود و در نتیجه خانواده فقیر و جامعه هر دو از مزایای آن محروم خواهند شد.

دکتر پژویان در جمع‌بندی بحث خود درباره پرداخت یارانه متذکر شد که ابتدا باید جامعه مورد حمایت شناسایی شود و سپس یارانه هدفمند به آنها تزریق گردد تا از نتایج آن مطمئن شویم و ضرورت دارد که هم‌زمان با این اقدام، «یارانه‌باز» که اکنون متداول است، حذف شود.

○ پرداخت یارانه باید هدفمند باشد و به‌طور مستقیم متوجه کسانی باشد که زیر خط فقر زندگی می‌کنند.

این استاد دانشگاه در بحث خود درباره مقوله توزیع درآمد و ارتباط آن با فقر اظهار داشت: نحوه توزیع درآمد الزاماً نباید با فقر مربوط باشد. یعنی توزیع نابرابرتر درآمد به‌معنای فقر بیشتر و توزیع برابرتر الزاماً به‌معنای عدم وجود فقر و یا کاهش فقر نیست.

وی با اشاره به این مطلب که توزیع درآمد هرچه بهبود پیدا کند، به‌طور مسلم بهتر است، اما به این معنا نیست که موضوع فقر را جوابگو باشد، اظهار داشت: اگر ۲۰ کیلوگرم گوشت را بین ۵ نفر هر اندازه نابرابر تقسیم کنیم، می‌تواند به‌صورتی باشد که همه سیر شوند، اما اگر ۵ قرص نان را میان شش نفر کاملاً برابر توزیع کنیم، ممکن است که هر شش نفر گرسنه باشند.

دکتر پژویان روش بهبود بخشیدن به

توزیع درآمد را در سیستم مالیاتی می‌داند و می‌افزاید: باید در جامعه کسانی که به حمایت نیاز دارند، از طریق «یارانه» حمایت شوند و در مقابل از کسانی که درآمد کلان دارند، مالیات اخذ و صرف رفاه طبقه آسیب‌پذیر شود.

○ در پرداخت یارانه نقدی این امکان وجود دارد که وجوه در مسیر موردنظر صرف نشود و در اعطای یارانه کالایی امکان مبادله آن در بازار وجود دارد.

وی تصریح کرد: صاحبان درآمد بالا، الزاماً افراد نامناسبی نیستند و برعکس این امر می‌تواند از توانمندی و کارایی آنها ناشی شده باشد. لذا این دید که وجوه افراد دارای درآمد بیشتر اخذ و به افراد کم‌درآمد پرداخت شود، به صرر جامعه و حتی افراد فقیر است، زیرا آنچه که باید در جامعه تقسیم شود، تولید کل جامعه است. اگر در اخذ مالیات از افراد پردرآمد سیاستی را اعمال کنیم، باید این سیاست به تولید کل لطمه نزند و جامعه را دچار زیان نکند.

دکتر پژویان در رابطه با نحوه انتقال درآمد از گروه‌های پردرآمد به افراد فقیر، اظهار داشت: معمولاً تمایل به اخذ مالیات بر مصرف به‌ویژه مصرف کالاهای لوکس وجود دارد که برای جامعه مثبت و مفید است.

○ منابع مالی موردنیاز برای شناسایی افراد فقیر و پرداخت یارانه به آنها، از طریق لغو برنامه «یارانه‌باز» و حذف افرادی که به یارانه نیاز ندارند، قابل تأمین و تدارک می‌باشد.

وی افزود: اعمال نرخ‌ها و پایه‌های مالیاتی در این روش باید به کار دقیق و

کارشناسی متکی باشد تا به فرآیند تولید اثر منفی نگذارد.

وی تأکید کرد که در حال حاضر موضوع اساسی جامعه تهیه یک نظام مالیاتی و نیز نظام تأمین اجتماعی مناسب است. اگر دولت بتواند این دو نظام را به شکل مناسب تهیه کند و در جامعه اجرا نماید، بستر مناسبی برای اجرای سیاست‌های اقتصادی مختلف فراهم خواهد شد و نگرانی از بابت سودهای بادآورده برای افراد خاص و ضرر و زیان اقشار فقیر و آسیب‌پذیر وجود نخواهد داشت.

در یک سیستم مالیاتی صحیح، سودهای بادآورده به راحتی جمع‌آوری می‌شود و در سیستم تأمین اجتماعی افراد آسیب‌دیده زیر پوشش قرار می‌گیرند.

وی افزود: سیستم مالیاتی در کشورهای اروپایی تا ۵۰ درصد ارزش تولید

ناخالص داخلی را جمع‌آوری می‌کند و نظام تأمین اجتماعی، نیازمندان را در سطح رفاهی بالنسبه بالایی زیرپوشش قرار می‌دهد.

○ توزیع نابرابرتر در درآمد الزاماً به معنای فقر بیشتر و توزیع برابرتر به مفهوم عدم وجود یا کاهش فقر نیست.

وی تصریح کرد که ما نباید انتظار داشته باشیم که به سرعت به سمت جذب درآمدهای مالیاتی در حد کشورهای اروپایی برویم و نیز نباید الگوی تأمین اجتماعی اروپایی را مدنظر قرار دهیم. البته الگوی توزیع درآمد کشورهای پرجمعیت با فقر گسترده و تأمین اجتماعی محدود نیز، نباید ملاک باشد. این مقایسه‌ها بیشتر جنبه تبلیغاتی و سیاسی دارد.

وی گفت: باید توجه به منابع موجود جامعه و نحوه تخصیص آن برای زیر پوشش حمایت قرار دادن محرومان، نظامی مناسب با شرایط اقتصادی ایران اتخاذ و پیاده کنیم. باید به شکل توزیع درآمد و اثرات آن بر تولید توجه داشت. البته اگر سیستمی بخواهد توزیع درآمد را فدای تولید کند، نیز خودبه‌خود رفاه جامعه را کاهش داده است.

دکتر پژویان در پایان این گفت‌وگو با ارائه جدولی در زمینه مقایسه مصرف کالاهای اساسی در سال‌های ۶۹ و ۷۲ اظهار داشت: متوسط هزینه کالاهای اساسی در این مدت ۱/۱۶ درصد ترقی کرده است. رشد متوسط این هزینه‌ها برای اقشار فقیر ۱/۲۳ درصد و برای ثروتمندان ۱/۱۳ درصد بوده است. به این ترتیب وضع فقرا از نظر مصرف کالاهای اساسی بهتر شده است.

کالاهای اساسی	متوسط مصرف جامعه	متوسط مصرف اقشار فقیر	متوسط مصرف اقشار ثروتمند
گوشت	-۰/۸۳	۰/۷۱	+۱/۰۱
تخم‌مرغ	-۰/۸۷	-۰/۷۴	-۰/۹۳
روغن نباتی	+۱/۲	+۱/۱۶	+۱/۲۶
قند و شکر	+۱/۱۵	+۰/۹۲	+۱/۱۱
نان	+۰/۹۹	۱	-۰/۹۵
برنج	+۱/۰۳	+۱/۰۷	-۰/۹۴

(ارقام بالای یک واحد نشان‌دهنده رشد متوسط هزینه مصرف آن کالا در مقایسه سال‌های ۶۹ و ۷۲ و ارقام کمتر از یک نشان‌دهنده کاهش متوسط هزینه مصرف کالا می‌باشد.)

اتخاذ سیاست مالیاتی به گونه‌ای که بر تولید اثر منفی نگذارد، تأکید می‌کند. بررسی‌های آماری ایشان نشان می‌دهد که مصرف کالاهای اساسی اقشار آسیب‌پذیر و فقیر در سال‌های اخیر بهبود یافته است. ■

یارانه به این گروه تأکید دارد. با حذف «یارانه باز» از افرادی که بدان نیاز ندارند می‌توان منابع مالی موردنیاز جهت شناسایی و پرداخت یارانه به افراد فقیر و محروم را تأمین کرد.

دکتر پژویان ایجاد نظام مالیاتی و تأمین اجتماعی مناسب با منابع اقتصادی موجود در کشور را ضروری می‌داند و در

جمع‌بندی:

دکتر پژویان در این بحث به تفاوت میان فقر و خط فقر در مناطق شهری و روستایی و توزیع عادلانه‌تر درآمدها در روستاها تأکید کرد.

وی پرداخت «یارانه باز» به‌ویژه در جوامع شهری را نادرست می‌داند و در مقابل به شناسایی افراد فقیر و پرداخت